

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Clara Et Praeclara Methodus Parandæ Eloquentiæ,
Secundùm Doctrinam & Præcepta Cypriani Soarii è
Societate Jesu, Ad Captum Et Praxim Faciliorem
Accommodata**

Worpitz, Georg

Coloniæ Agrippinæ, 1700

§. VI. Via sternitur ad dilatandam partem in syllogismo vel Entymemate.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-68908](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-68908)

Standi, eum non ignores; quanta commoda benevoli animi, ideoque fidi polliceantur. *Comprobatio.* Hæ excubiæ nullis insidiis; hæ vigiliæ nullis laboribus; hæ scuta, nulli dolo, aut roboti cedunt. Remove tantisper amorē civium, tuo te ejecisti regno: quidquid vides, hostile est: frustra cives voces, quos inimicos feceris; aut in tui defensionem armes, quos odio induxeris: nulla virtus peregrina in bona patria; præcellere tamen debet, quæ senii authoritate valet.

§. VI. *Via sternitur ad dilatandam quamlibet partem in syllogismo vel enthymemate.*

Difficultas non parva oboritur incipientibus, quando id, quod paucis dicitur in syllogismo, pluribus efferre & dilatare jubentur. Verum superari illa facile potest, si pedetentim quis hoc in genere progrediatur. Incipiendum igitur dilatationis exercitium à propositione, id est constructione una, & quidem obvia; v.g. jam dies est: nunc est adolescenti studendum: hyems ingruit. Petrus est doctus &c. Si enim hujusmodi sententiolas, & propositiones dilatare noverint, facile enthymema, aut syllogismū deducunt; quippe syllogismus, & enthymema, non constat nisi similibus partibus & constructionibus: unde si semel deducant Tirones, artem esse expetendam; altera verò exercitatione exponant; eloquentiam, esse artem; quid opus est ad syllogismi structuram ultra nisi addere conclusionem, & partium inter se connexionem, quam transitionem vocant. Hunc modum observant pleræque artes.

ut ab una, & quidem minimè difficili parte, Tironi proposita, ad aliam difficiliorem procedant: sed potissimum pictores sic exercere Tirones suos solent, ut imponant primum aliquam partem in homine expingendam, v. g. caput, alià vice manum, subinde pectus, pedes, quæ ubi seorsim bellè exprimere norunt, corporis totius symmetriam efformare jubentur. Hunc in modum Eloquentiæ Tirones exercendi sunt, ut prius breviculas sententias aliquas deducant, quas ubi addiderint, non erit difficile ad syllogismi deductionem pervenire. Sed rursus difficultas est, quomodo Tirones in dilatanda propositione hujusmodi condocerendi? Respondeo: ut in syllogismi oratorii fabrica pro exemplari respiciendus Orator Extemporaneus & P. Lauxmin. Sic in propositionis extensione condiscenda revidendus & terendus Candidatus Rhetoricæ P. Franc. Pomeii Progymn. 3. ad cujus imitationem alia exempla efformari poterunt. Ad majorem verò facilitatem observari poterunt modi sequentes.

I. Modus est: data quacunque propositione expendere prædicatum, & subjectum illius, & utrumque vel alterutrum saltem fusiùs explicare. Expenditur autem tam subjectum, quàm prædicatum per locos Rhetoricos. v. g. inveniendò plures ejusdem rei definitiones, enumerandò partes illius, à genere descendendo ad speciem, à thesi ad hypothesin, à contrariis, priùs dicendo quid non sit,

postea quid sit explicatio circumstantias rei, & adjuncta, causas, effectus plures ponendo, afferendo similitudinem, & comparationem, seu exempla, v.g. sit hæc propositio: *vita nostra est plena miseriis*; in qua *subjectum* est: *vita nostra predicatum: plena miseriis*; jam *subjectum* dilata per partium distributionem, dividendo vitam in ætates, in infantiam, pueritiam, adolescentiam, robustam ætatem, & senectutem. *Predicatum* similiter deducere poteris per partium distributionem, enumerando miseriis varias, quibus una quæque ætas affligitur. Idem fieri potest, si dicas: Petrus est doctus; ubi licet *subjectum* dilatari non possit, tamen potest *predicatum*, si recenseam doctrinam Poeticam, Oratoriam, Musicam, Philosophicam, Juridicam, Theologicam, Historicam &c. sic hæc propositio: *otium est laudabile*: à loco definitionis augeri potest. v.g. dicendo: te non intelligere otium, quod fons est & origo malorum omnium, à quo libidines, furta, potationes &c. profluunt, otium te sentire, non fugam laborum, non desidiam, non stertendi assuetudinem, sed necessariam post labores quietem, operis remissionem, viriū restorationem &c. hoc de *subjecto*: similiter *predicatum* accipiens, dicere potes: illud esse quod sapientissimi ac piissimi non approbârunt modò, sed etiam laudibus extulerunt, atque sectati sunt &c. Id ipsum à similitudine, desumptâ materiâ, extendi potest. v.g. ab arcu, à jumento, à viatore &c. qui quietem aliquando exposcit. Id-

ipsum exemplis deduci potest, ut M. Crassi, Antonii, Scipionis, Ciceronis, qui in villas suas aliquando secesserunt relictis curis severioribus. Quo casu servit plurimum exercitatos esse in Chria verbali, & inductione Oratoria similium, & exemplorum, de qua supra. *A contrariis* sic augetur propositio, ut prius dicatur quid non habeat, deinde subjungatur quid habeat: v.g. dilataturus hanc propositionem: *jum est per*: prius dicas desuisse hyemis asperitates, quas potes enumerare sygillatim, tum subjungere veris delicias rursus in particulari. *Ab effectibus* dilatatur propositio, quando effectus unius rei plures explicantur: ut si amplificanda sit hæc propositio: *ebrietas est noxia*, referre potes plurimos ejus effectus, quos invenies apud Masen Palæst. Orat. l. i. c. 3. fonte 4. Aut si deducenda sit hæc: eloquentia est utilis, apponi possunt effectus eloquentie à Soario positi lib. i. c. 2. Quomodo ab hypothese ad thesin dilatari possit propositio vide P. Masen. in Pal. Orat. lib. i. c. 7. §. 4. P. Pomeij Progymn. 9. c. 2. Fecundissimus autem plerumque locus est adjunctorum, quando res cum suis circumstantiis exponitur: cujus rei exemplum invenies in P. Pomeij Progym. i. c. 2. de dilatatione periodi, ubi verbum *studeo* per adjuncta explicat. Vide etiam P. Lauxmin. c. i. q. 6. in Prax. Orat. & P. Radau Part. I. c. 2. q. 10. ad finem.

II. Modus est. eandem propositionem deducere per figuras verborum, & sententiarum, cujus rei specimē legendum ex P. Masen

Palæst. styli lib. 2. c. 5. n. 2. aut ex Candidato
 Rhetor: P. Pomeii Progym. n. 3. c. 2. §. 1. Ju-
 gularis in Ariadna c. 27. & ad imitationem
 Tironibus aliquid hujusmodi de signandum.
 Non est autem opus, ut eadem propositio
 semper dilatetur per omnes figuras; sufficit
 enim ad rerum & verborum copiam, si hæc
 deducatur per unam, altera per aliam, tertia
 per aliam, id maximè intellige de iis, quæ
 principales sunt, & plurimùm conferunt
 ad amplificandum. ut allegoria, Periphrasis,
 Hypothyposis, Apostrophe, Ethopeia, Pro-
 sopæia &c. cujus rei exēpla prælegi possunt
 ex P. Pomeii. Progym. 2. & de Lacerda in Cæ-
 po Eloquentiæ. Has inter cùm plurimùm ad-
 hibenda sit synonymia (sæpe enim non nisi
 verbis idem significantibus aliqua pars syllo-
 gismi explicatur) ejus usum perquã familia-
 rem tibi reddere necesse habent Tirones; un-
 de quoq; principio exercitandi in hoc, ut
 eundem sensum pluribus constructionibus,
 & verbis idem profus significantibus expo-
 nant; quod fieri potest initio Rhetoricæ, pri-
 usquam aliarum figurarum aut locorum
 Rhetoricorum notitiam habent: unde di-
 cendæ illis Phrases, aut assignandæ, ex quo
 loco vel authore desumi possint. Videatur
 Masen in Palæstra styli lib. 2. c. 2. n. 1. & 3. qui
 prælegi potest. Interim pro exemplo sit hæc
 propositio: *est vir doctus*: quantum non
 excrescet, si dicas: omnigenâ eruditio-
 ne plenissimus est, nihil penitus est,
 quod oculis ille suis non perlegisset;

156. *De Tractatione seu deduct. &c.*
ac firmissima recordatione retineret, quod intellectum ejus fugeret, quod mentem ejus lateret. &c. Hoc modo exornatur *adolescens ingenuus & liberalis*: Lactissimus, atq; ornatissimus adolescens, ingenuarum artium, atque officii peritissimus, domi suæ in primis nobilis & illustri apud omnes gratiâ; juvenis admirabili fatorum benignitate, ad gloriam atq; dignitatem natus: nemo hoc adolescente nobilitate, nemo literarum peritiâ, nemo bonorum morum culturâ, nemo vitæ innocentia, nemo ullo laudis genere illo præstantior. Hunc natura ad omnem famæ, atq; nominis celebritatem magnum, & excelsum produxit, voluntas exercuit. Vehemēs in hoc juvene mentis ardor, ardens vincendi cupiditas, oratio erudita, ac liberalis, mira quædam descriptionis elegantia, contentionis magnitudo, studium gloriæ, eximia Indoles, alta naturæ vis, excellens prolapia, nobilis sanguis, hunc juvenem ornatissimum effecere. Summa in hoc juvene spes, summa nascentis eruditionis expectatio, summa ingenii acumen, summa judicii maturitas, summa industria, summa omnia. Vide ut eadem res, idemque sensus aliis atque aliis verbis expromatur cū dilatactione propositionis. Tu in re faciles erunt illi, qui in syntaxeos classe variare consueverunt thema suum, quem ad finem etiam impellendi forent inibi, ut id sedulo præstarent phrasilegiis sibi in hunc usum comparatis: nec desistere in facultate Poëtica, ubi si carmē ex uno in aliud genus verterint; mag-

na verborum synonymorum copiã instructi ad Rhetoricam accedent. Ad eandem servies adagia combibisse ex P. Masen. Palæstra Styli lib. 3. c. 5. vel alio, nam & eruditionis sapore, gustum afferunt, & propositionem dilatant, exempli gratia sit hæc: *amicitia inter pares coalescit*: Boni ad bonorum convivia accedunt etiam non vocati, & simile gaudet simili, æqualis æqualem delecta: similem Deus ducit ad similem, & semper graculus assidet graculo, & similes habent labra lactucas: pares cum paribus facilè sociantur: & Cacus Calcem ducit: Et Balbus balbum rectius intelligit, & cicada cicadæ chara, formica formicæ & Cretensis cum Æginita &c. Ornatum & copiam quoque faciunt comparationes naturales, & historicæ, ut melle dulcior, nive candidior, oleo tranquillior, auro purior, stipite immobilior, asino tardior, sillice durior, littore surdior, iracundior Adriã, arenis sitientior, vitro fragilior &c. Venera formosior, Minervã doctior, Marte bellacior, Mercurio facundior, Momo mordacior, Iro pauperior, Harpyã rapacior, scythã crudelior, Leontinis luxuriosior; Milesiis effæminatior, Crasso & Cræso locupletior &c. Potest etiam res simpliciter efferri sine comparatione Grammaticali, usurpando Metaphoram v.g. adamantinum pectus pro duro, vulpinum ingenium, pro astuto, nivei mores pro candidis, & si impurum voces sterquilinum, aut hircum fætentem, cæcum, talpam; rapacem, lupum; deformem, Theristem; crudelē

Arre-

Atreum; severum, Catonem; facundum, Tullium. Usus etiam esse potest Hyperboles: ut si dicas ipsâ cæcitate cæcior, ipsâ fame esurientior, ipsâ deformitate deformior, ipsâ crudelitate crudelior, ipsâ stultitiâ stultior &c. Huc (ad synonymiam) etiam referuntur alii tropi, qui unam vocem ponunt pro alia: ut puppis pro navi, argentum pro pecunia, ales pro aquila, everfor Carthaginis pro Scipione. Maximum autem affert ornamentum allegoria; præterquã enim, quod constructionem augeat; etiam delectat propter occultam & continuatam eadẽ in re similitudinem. Quapropter post explicatos tropos (quod principio anni expediret fieri, libro interim primo & secundo dilato) exercendi erunt in formandis eorum exemplis, præmissa interim exercitatione per synonymiam, modò supra dictò; potissimũ enim Tirones formandi in elocutione oratoria, in qua eos oportet excellere, non item in inventione & dispositione, quæ maturius iudicium & ingenium Philosophiã excultum requirunt.

Notandum verò: dum exercentur synonymia, commonefaciendi sunt, ut nullum argumentũ seu rationem afferant; sed præcisè insistant thematis declarationi; probationibus omissis: ad eũ ferè modum, quo fit in secunda Chriæ verbalis parte, ubi exponitur præcisè, non autẽ probatur sentetia. Aliã deinde occasione id ipsum per rationes, per contraria, similia, & exempla fieri potest ordinatamen illo, quem Chriæ observat, neglecto.